KUZEY KIBRIS'TAKİ GURBETLERİN TÜRKÇE VE GURBETÇEYE YÖNELİK TUTUMLARI İLE DİL KULLANIMLARI

The Attitudes of Ghurbeties in Northern Cyprus Towards Turkish and Ghurbetcha and Their Language Use

Doç. Dr. Ahmet PEHLİVAN*

ÖZ

Gurbetler Kıbrıs'ta yüzyıllardır yaşayan azınlıklardan yalnızca biridir. Bu insanlar Türkçenin yanında kendi aralarında Gurbetçe denen sözel bir dil kullanırlar. Gurbetler Kıbrıs'ta yüzyıllardır yaşamalarına rağmen, bunların kullandıkları dille ilgili çok fazla çalışmaya rastlanmaz. Bu çalışmada amaç, KKTC'deki Gurbetlerin Türkçe ve Gurbetçeye yönelik tutumlarını ve dil kullanımlarını ortaya koymaktır. Çalışmada, Gurbetlerin Gurbetçeye ve Türkçeye yönelik tutumlarını incelemek için Örtük Eşleştirme Yöntemi, dil kullanımlarını betimlemek için ise görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen en önemli sonuçlardan biri; Gurbetçeyi temsil eden konuşmacıların samimi, güvenilir ve arkadaşça olduğu kanısıdır. Bir diğer sonuç ise, katılımcıların Türkçe konuşanları eğitimli, zeki ve Türkçeyi de güncel bir dil olarak değerlendirmeleridir. Bunun yanında tüm katılımcılar kendilerini Türkçe iletişim kurmada Gurbetçeden daha başarılı hissetmektedir.

Bu araştırmadaki sonuçlara bakıldığında, katılımcıların Gurbetçe kullanma oranının yaşlılardan gençlere doğru azaldığı görülmektedir. Yani Gurbet ana-babalar çocuklarına bu dili aktarmamaktadır. Ayrıca katılımcılar Gurbetçeyi çocuklarının konuşmasını istedikleri en son dil olarak göstermektedirler. Bu da Gurbetçenin gelecek kuşaklarca unutulabileceği anlamına gelmektedir.

Anahtar Sözcükler

Gurbetler, Gurbetçe, Gurbetlerin Türkçeye yönelik tutumu, Gurbetlerin Gurbetçeye yönelik tutumu, Gurbetlerin dil kullanımı.

ABSTRACT

The Ghurbeties (Moslem Gypsies of Cyprus) are one of the groups of people living in Cyprus. These people speak a language called Ghurbetcha. However, they are also fluent in Turkish. Although they have been living in Cyprus for centuries, there is not much research into the languages of the Ghurbeties. This research aims to reveal the attitudes of Ghurbeties in Northern Cyprus towards Turkish and Ghurbetcha, and their language use. In this study, the matched-guise procedure is used to investigate the attitudes of Ghurbeties in Northern Cyprus towards Turkish and Ghurbetcha and the interview technique to describe their language use.

One of the findings obtained in this research is that the participants representing "Ghurbetcha" are believed to be sincere, dependable and friendly. Another finding is the fact that the participants consider the Ghurbeties who speak Turkish are educated, intelligent and the Turkish language as an modern language. In addition to this, all the participants have the opinion that they communicate more successfully in Turkish rather than in Ghurbetcha.

Eventually, this research reveals the fact that the use of Ghurbetcha decreases as the age gets younger. In other words, the language is not transmitted from the parents to the children. In addition, the participants point out that Ghurbetcha is the last language that they want their children to learn. This indicates that Ghurbetcha is bound to become extinct.

Key Words

Ghurbeties, Ghurbetcha, the language attitudes of Ghurbeties towards Turkish, the language attitudes of Ghurbeties towards Ghurbetcha, Ghurbeties language use.

GİRİŞ

Günümüz dilbiliminde tüm dillerin eşit derecede değerli olduğu, bir dilin/dil türünün diğerinden farklı değerde veya daha üstün olamayacağı dilbilimciler tarafından kabul gören bir gerçektir. Buna rağmen kişiler bazı dilleri/dil türlerini daha düşük, çirkin veya bozuk görebilmektedir. Aslında bu yargılar dil türünün kendisinden çok toplumsal değer-

* Uluslararası Kıbrıs Üniv. Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, ahmetp@ciu.edu.tr

lendirmelerden kaynaklanır. Dünyada olduğu gibi Kıbrıs'ta da bu tavır aynıdır. Bazı dil türleri diğerine göre daha üstün, daha güzel ve daha doğru görülebilmektedir (Osam 2002, Papapavlou 2005: 61).

Özellikle Gardner ve Lambert (1972)'in çalışmalarından sonra motivasyon ve dile yönelik tutumun dil öğrenmedeki etkisi daha da belirgin hâle gelmiştir. Baker (1995: 11) tutumu tanımlamada farklılıklar olduğu bilgisini verdikten sonra, dile yönelik tutumun kişinin kendi hareketlerini denetlemesi yoluyla oluşabileceğini belirtir. Ryan vd. (1982: 7) ise, dile yönelik tutumun farklı dil türlerine veya konuşucularına yönelik herhangi bir duygu, düşünce veya davranışın göstergesi olduğunu söyler.

Dile yönelik tutumun dil öğrenmede ve dili değerlendirmede etkili olduğu anlaşılınca, tutumu ölçmek için birçok yöntem geliştirilmiş, birçok kuram ortaya atılmıştır. Bunun sonucunda günümüzde dile yönelik tutum çalışmaları: (a) yabancı bir dili öğrenme ve yabancı dile yönelik tutumun öğrenmede etkisi, (b) komşu dillere yönelik dilsel tutumun sözcüksel düzeyde ödünçleme üzerindeki etkisi, (c) belli bir sosyal sınıfın diline yönelik tutum, (d) belirli bir soydan gelen grubun veya azınlığın kullandığı dillere yönelik tutum konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır (Papavlou 2005: 53-54).

Araştırmalar sosyo-kültürel faktörler ile dile yönelik tutum arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Tutumun fosilleşmiş, kalıcı bir yapısı yoktur. Bağlam ve duruma göre her zaman değişebilmekle birlikte (Baker 1995), farklı etnik gruplar çeşitli dillere yönelik değişik tutumlar takınabilmekte ve bunların dil kullanımları farklı olabilmektedir. Özellikle de azınlık üyeleri kendi dillerine, diğer dillere ve dil türlerine yönelik farklı tutumlar takınabilmektedir (Hofman ve Cais 1984, Dorian 1989, Khilkhanova ve Khilkhanov 2004, Al-Khatib ve Al-Ali 2005, Brun-Hougan ve Ramoniene 2005, Zhou 2000, Arua ve Magocha 2002, Gudykunst ve Ting-Toomey 1990). Carli vd. (2003), Doğu ve Batı Avrupa sınırında etnik ve kültürel kimlikle sınır kavramları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, devlet politikalarının aksine, Avrupa'daki insanların dil farklılığını etnik ve kültürel kimliğin ana elementi olarak gördüklerini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada Batı'dakilerin Doğu'daki komşularının dillerini öğrenmek istemedikleri, ancak Doğu'dakilerin Batı dillerini öğrenmede istekli oldukları belirlenmiştir. Sung ve Padillia (1998), yaptıkları çalışmada Asya dillerini öğrenmede etnik motivasyonun çok etkili olduğunu göstermişlerdir. Botswana'da çok dilli bir ortamda yapılan bir başka çalışmada, azınlık öğrencileri ve bunların aileleri kendi dillerinden çok Setswana veya İngilizceyi kullanmayı tercih etmişlerdir (Arua ve Magocha 2002). Çin'de farklı sosyo-ekonomik, kültürel ve politik geçmişe sahip öğrenciler üzerine yapılan bir çalışmada ise, Kore kökenli öğrencilerin Putonguayı öğrenmede Tibetlilere göre farklı tutuma sahip oldukları bulunmuştur (Zhou 2000).

Kıbrıs'ta konuşulan dillere yönelik tutum ve dil kullanımı çalışmaları incelendiğinde bunların iki büyük etnik grubun dillerine (Türkçe ve Yunanca) yönelik olduğu görülür (bkz. Pehlivan ve Atamtürk 2006, Osam ve Ağazade 2004, Papapavlou 2005). Kıbrıs'ta yaşayan azınlıklar hakkında pek fazla dil çalışması bulunmadığı gibi azınlıkların dillerine yönelik tutum ve dil kullanımı çalışmasına da pek rastlanmaz. Gurbetler de Kıbrıs'ta yaşayan azınlıklardan bi-

ridir. Dolayısıyla Gurbetlerin konuştuğu Gurbetçe ve Türkçeye yönelik tutum çalışmaları Kıbrıs'taki diller hakkında bir mozaiğin çizilmesine, bu diller ve bunları konuşan insanların duygu ve düşüncelerinin açığa çıkmasına yardımcı olacaktır. Bundan da önemlisi Gurbetlerin dile yönelik tutumlarını ve dil kullanımlarını anlamak, onların toplumsal yapılarını algılamaya katkı sağlayacaktır. Çünkü dile yönelik tutum çalışmaları ve iki dilliliği anlama çabaları toplumsal yapının tanımlanmasına yarar sağlar. Bu nedenle Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Gurbetlerin Gurbetçeye ve Türkçeye yönelik tutumları ile dil kullanımlarını incelemek, ayrı bir önem taşımaktadır.

Amaç

Bu çalışmada amaç, KKTC'deki Gurbetlerin Türkçe ve Gurbetçeye yönelik tutumlarını ve dil kullanımlarını ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Gazimağusa ve Güzelyurt bölgelerinde yaşayan Gurbetlerle yürütülmüştür. Araştırma katılımcılarının tümü, Gurbetlerin toplu olarak yaşadığı bölgelerden ve semtlerden seçilmiştir. Dolayısıyla araştırma bununla sınırlıdır. Kıbrıs'taki Gurbetlerin sayıları hakkında bilgi veren kaynaklar değişik rakamlar belirttikleri (Williams 2000, Kenrik ve Taylor, 1986) ve Gurbetler adada dönem dönem yer değiştirdikleri için evren hakkında burada kesin bir sayı vermek doğru değildir. Bununla birlikte az sayıda Gurbet'in Kuzey'de kaldığı söylenebilir. Bu yüzden araştırmanın çok sayıda katılımcı ile yürütülmesi mümkün değildir.

Araştırmada konuşmacı ve hakem olmak üzere iki farklı grup yer almıştır. *Konuşmacılar:* 2 kadın ve 2 erkekten oluşmuştur. Konuşmacıların tümü Gurbet'tir ve hem Türkçeye hem de Gurbetçeye hâkimdir. *Hakemler:* KKTC'de yaşayan 22 Gurbet'tir. Bunların yaşları 42-55 arasında değişmektedir. Hakemlerin 11'i kadın, diğer 11'i ise erkektir. Hepsinin çocuğu vardır. Hepsi de tesadüfî olarak seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada dile yönelik tutumları ölçmede çok yaygın olan *Örtük Eşleştirme Yöntemi* (matched-guise procedure) ile görüşme yöntemi uygulanmıştır (Garrett vd. 2003). Araştırmada *Örtük Eşleştirme Yöntemi* için birbirine zıt 12 kişisel özellik kullanılmıştır. Bu özellikler maddeler hâline getirilmiştir:

(1) samimi olan-samimi olmayan
(2) çekici olan-çekici olmayan
(3) güvenilir olan-güvenilir olmayan
(4) hırslı olan-hırslı olmayan
(5) zeki olan- zeki olmayan
(6) sevecen olan-sevecen olmayan
(7) eğitimli olan –eğitimli olmayan
(8) ilginç olan-ilginç olmayan
(9) arkadaşça olan- arkadaşça olmayan
(10) komik/nükteli olan-komik/nükteli olmayan
(11) güncel olan-güncel olmayan
(12) hoş olan-hoş olmayan

Daha sonra Gurbetlerin Türkçeye ve Gurbetçeye yönelik tutumlarını ölçmek için kullanılan bu maddeler 5'li Likert ölçeğine (1 en az, 5 en yüksek puan) dönüştürülmüştür.

Gurbetlerin dil kullanımını ölçmeye yarayan görüşme formu 6 sorudan oluşmaktadır. Görüşme formu şu soruları içermektedir: 1. Hangi dilleri biliyorsunuz?, 2. Bildiğiniz dilleri, en başarılı olduğunuza inandığınızdan başarısıza

doğru sıralayınız?, 3. Gurbetçeyi ne derece biliyorsunuz? (a. konuşabilirim, b. anlarım ama konuşamam, c. anlamam), 4. Şu kişilerle (a. büyüklerinizle, b. arkadaşlarınızla, c. kardeşlerinizle, d. çocuklarınızla) genellikle hangi dili/dilleri konuşuyorsunuz?, 5. Çocuklarınızın hangi dilleri konuşmasını istersiniz? önem sırasına göre sıralayın, 6. Sizce Gurbetçenin geleceği ne olacak?.

İşlem

Gurbetler kapalı, birbirleri ile çok kaynaşık bir toplumdur. Yabancılarla konuşmak istemediklerinden bu çalışma için onların dilleri hakkında bilgi toplamak çok zor olmuştur. Ancak araştırma onların içinden sözü geçer iki ayrı kişiyle beraber yürütülerek yabancıyla konuşma zorluğu aşılmaya çalışılmıştır. Böylece sorulara samimi yanıtlar vermeleri sağlanmıştır. Araştırma katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Yardımcı araştırmacılar daha önce bu evlere girmiş çıkmış kişilerdir. Katılımcılara araştırma ile ilgili bilgi ve rahatlatıcı açıklama bu yardımcı araştırmacılar tarafından sunulmuştur. Araştırma sorularına verilen yanıtlar temel araştırmacı tarafından kaydedilmiştir.

Araştırmada önce konuşmacılara kültür odaklı olmayan (aşırı hava sıcaklığı, Karpaz'a elektrik götürülmesi, günlük yapılan işler, boş zaman uğraşları vb.) anlıksal konular verilmiş, onların bunlarla ilgili konuşmaları birer dakikalık kesitler hâlinde teyp kasetine kaydedilmiştir. Her konuşmacının biri Gurbetçe ve diğeri Türkçe olmak üzere iki farklı dilde konuşması banda alınmıştır, ancak hakemler iki dili aynı kişilerin konuştuğunu bilmemektedir. Bu konuşmalar değişik sıralara konup çalışmanın bir sonraki aşamasında hakemlere dinletilmiştir. Hakemlerden konuşmacıların birer dakikalık bant konuşmalarını yukarıda belirtilen 12 maddeye göre değerlendirmeleri istenmiştir.

Kişisel özellikleri yansıtan maddeler her katılımcıya farklı sırayla sorulmuştur. Böylece yanıtların belirli bir maddede toplanması engellenmiştir. Ölçekle ilgili değerlendirmelerde, (a) *Wilcoxon sıra-dizimli yöntemi* (WILCOX) ve (b) *aritmetik ortalama* kullanılmıştır.

Çalışmada *Örtük Eşleştirme Yöntemi* kullanılması yanında hakem olarak kullanılan 22 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Gurbetler Kuzey Kıbrıs'ta az sayıda olduğundan onlar hakkında bilgi toplamak için görüşme yönteminin uygun olduğu düşünülmüştür. Görüşmelerde katılımcı hakemlere görüşme formunda belirtilen sorular yöneltilmiş, görüşmelerin her biri yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Görüşme sonuçlarının yorumlanmasında *yüzde* ve *frekanstan* yararlanılmıştır.

KIBRIS'TAKİ GURBETLER VE DİLLERİ

Kıbrıs yüz ölçümü açısından küçük bir ada olmasına rağmen birçok etnik kimliği içinde barındırmaktadır. Bu etnik mozaik; Türkler, Rumlar, İngilizler, Latinler, Maronitler ve Gurbetlerden oluşmaktadır. Ada çok kültürlü olunca, birçok dilin/dil türünün konuşulduğu bir yer hâline gelmiştir. Türkçe, Rumca, Ermenice, Latince, İngilizce, Gurbetçe Kıbrıs'ta konuşulan diller/dil türleri arasındadır.

Gurbetler Kıbrıs'ta yüzyıllardır yaşayan azınlıklardan biridir ve çeşitli adlarla anılmaktadırlar: "Gurbet", "Ole", "Fellah", "Gori", "Fello", "Gullufi-çilinciri", "Cingane" (Öztürk 2007). Bu çalışmada bu insanları anlatmak için yakıştırma değil, kendilerinin kabul ettikleri ad olduğundan "Gurbet" teriminin kullanımı tercih edilmiştir (Marsh ve Strand

2003).

Gurbetler Müslüman'dır ve Kıbrıs otoriteleri tarafından ayrı bir etnik grup değil, Türklerle aynı ekonomik, dilsel ve kültürel değerleri paylaşan kişiler, yani Türk olarak görülmüşlerdir (Marsh ve Strand 2003). Bunlar Kıbrıs'ın hem Güney'inde hem de Kuzey'inde yaşamaktadırlar. Çok az bir kısmı da adada göçebe hâlindedir, bir kısmı ise İngiltere'ye göç etmiştir. 2003 yılında Kıbrıs'ta Güney ile Kuzey'i ayıran sınır geçişlere açılınca, daha fazla iş olanağı ve daha yüksek kazanç yüzünden Gurbetlerin çoğunun Güney'e göç eğilimi olduğu söylenmektedir. Ancak Kuzey'dekilerin hepsi Güney'e göç etmemiştir. Bunların bir kısmı Güzelyurt ve Mağusa bölgelerinde yaşamlarını sürdürmektedir.

Kıbrıs'taki Gurbetlerin etnik kökenleri hakkında çok net bir bilgi yoktur. Ancak bunlar yaşam tarzlarının benzerliğinden dolayı genellikle Çingene sayılmakta, çeşitli yazarlarca bu adla adlandırılmaktadır (Kenrick ve Taylor 1986, Williams 2000, Marsh ve Strand 2003). Gurbetler Çingene topluluklarının çoğu gibi farklı bir dil geliştirmişlerdir. Farklı hâle getirdikleri dilleri sözlüdür ve bir dille *"diglosic"* durumda, hatta onun etkisi altındadır. Türkçeye adapte olmakla birlikte (Williams 2000, Marsh ve Strand 2003), bunlar kendi aralarında Gurbetçe denen bir dil konuşmaktadırlar.

Kıbrıs'taki Gurbetler kapalı ve birbirleri ile çok kaynaşık bir toplumdur. Bunlar Çingeneler gibi dilleri hakkında yanıltıcı bilgi verebilmektedirler. Dillerini gizli iletişimde kullandıklarını söyleyenler de vardır (Öztürk 2007). Ancak Kıbrıs'taki Gurbetlerin dilleriyle ilgili bilgiye şimdiye kadar çok az çalışmada yer verildiğini burada söylemek gerekir (bkz. Demir 2002, Marsh ve Strand 2003, Öztürk 2007).

Gurbetçede çoğunlukla Türkçenin sözdizimi ve gramer kuralları işletilmektedir. Marsh ve Strand (2003), Demir (2002: 7) ile Öztürk (2007) de bu yargıyı doğrulamaktadır. Marsh ve Strand (2003), Kıbrıs Gurbetçesinin Çingene dilinin bir kreolü olduğundan bahsetmekte, Türkçenin sözdizimi ve dilbilgisi kurallarının kalıcı olarak Gurbetçeye yerleştiğini belirtmektedir. Demir (2002: 7) ise çalışmasında "Şimdiye kadarki tespitlerimize göre sadece kelime haznesinde farklılıklar olan bir dil kullanmaktadırlar" deyip dilbilgisi kurallarının Türkçe olduğuna dikkat çekmektedir. Öztürk (2007) ise, Olece de denen bu dilin Türkçe dilbilgisine ve sözvarlığına uygunluk açısından Türkçe bünyesinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Şu örnek cümleler incelenirse, anlatılmak istenen daha belirgin hâle gelecektir: *Eskiden perez gennadırlardı civurlar* "Eskiden kadınlar ekmek yaparlardı", *Büyüklerimiz hallandığında dağlara biz da okula hallanırdık*, "Büyüklerimiz dağlara gittiğinde biz de okula giderdik". Şu belirtilmelidir ki, Gurbetçenin kendine özgü bir söz varlığı vardır: *dıhır* "öğle", dügge "ev", *dik* "horoz", *hallanmak* "gitmek", *perez* "ekmek" sözcükleri bu söz varlığına sadece birkaç örnek teşkil eder.

Yapılan çalışmalarda Gurbetçenin Türkçe kurallara dayandığı ve büyük oranda Türkçe sözvarlığının etkisi altında olduğu üzerindeki ortak görüşe rağmen, bu dilin kökeni ve ne olduğu konusunda ortak bir anlayış yoktur. Bunun Türkçenin derin etkisi altında bir Çingenece olduğuna dikkat çekenler yanında (Williams 2000, Marsh ve Strand 2003), bu dilin Çingenelerin değil, Anadolu'da yaşayan Abdalların diline daha yakın olduğunu söyleyen de vardır (Öztürk 2007). Bu çalışmanın ana konusu olmadığından Gurbetçenin kökenine burada daha fazla yer verilmemiştir.

BULGULAR
Tutum Ölçeği ile ilgili Bulgular

Çizelge 1:Hakemlerin değerlendirmelerinin ortalamaları

Davranış	Konuşmacı (K)	Gurbetçe $\overline{X}$	Türkçe $\overline{X}$	Davranış	Gurbetçe $\overline{X}$	Türkçe $\overline{X}$
(1)samimi olan-samimi olmayan				*(7)eğitimli olan–eğitimli olmayan*		
	K1	4.15	2.10		1.55	4.30
	K2	3.95	1.90		1.55	4.25
	K3	3.90	2.60		1.65	4.00
	K4	3.70	2.00		1.80	4.15
(2)çekici olan-çekici olmayan				*(8)ilginç olan-ilginç olmayan*		
	K1	2.70	2.85		2.75	2.70
	K2	2.75	2.55		3.30	3.20
	K3	2.90	2.85		2.90	3.00
	K4	2.35	2.60		2.65	2.55
(3)güvenilir olan-güvenilir olmayan				*(9) arkadaşça olan- arkadaşça olmayan*		
	K1	4.30	3.30		3.75	1.60
	K2	4.25	3.55		3.70	1.85
	K3	4.20	3.50		3.50	2.80
	K4	3.60	2.85		3.95	2.90
(4)hırslı olan- hırslı olmayan				*(10) komik/nükteli olan-komik/nükteli olmayan*		
	K1	2.85	2.90		2.10	2.45
	K2	2.45	2.70		1.85	1.60
	K3	2.55	2.10		2.40	2.45
	K4	2.35	2.65		1.60	1.55
(5)zeki olan-zeki olmayan				*(11)güncel olan-güncel olmayan*		
	K1	1.40	3.95		1.80	4.30
	K2	2.40	3.60		1.90	3.95
	K3	1.50	3.70		1.75	4.20
	K4	2.65	3.85		1.50	4.30
(6)sevecen olan-sevecen olmayan				*(12) hoş olan-hoş olmayan*		
	K1	3.95	4.20		3.20	3.10
	K2	3.50	3.55		2.80	2.90
	K3	3.30	3.35		3.20	2.95
	K4	3.60	3.70		3.25	3.95

Yukarıdaki çizelge hakemlerin Türkçeye ve Gurbetçeye yönelik tutumlarının ortalamalarını göstermektedir. Bu ortalamaların anlamlı olup olmadığını öğrenmek için *Wilcoxon işaretli sıralar testi* kullanılmıştır.

Çizelge 2: Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları

Davranış	Ses (S)	Z	P	Davranış	Z	P
(1)samimi olan-samimi olmayan				*(7)eğitimli olan–eğitimli olmayan*		
	S1<S6	3.41	.001		3.98	.000
	S2<S5	3.77	.000		3.97	.000
	S3<S8	3.23	.001		3.95	.000
	S4<S7	3.34	.000		3.90	.000
(2)çekici olan-çekici olmayan				*(8)ilginç olan-ilginç olmayan*		
	S1<S6	.43	.669		.15	.883
	S2<S5	.95	.343		.29	.773
	S3<S8	.92	.098		.50	.623
	S4<S7	.40	.842		.15	.885
(3)güvenilir olan-güvenilir olmayan				*(9) arkadaşça olan- arkadaşça olmayan*		
	S1<S6	2.43	.015		3.65	.000
	S2<S5	2.81	.005		3.77	.000
	S3<S8	2.36	.018		2.17	.030
	S4<S7	3.90	.000		3.21	.001
(4)hırslı olan- hırslı olmayan				*(10) komik/nükteli olan-komik/nükteli olmayan*		
	S1<S6	.11	.916		1.08	.279
	S2<S5	.94	.346		.92	.356
	S3<S8	1.15	.249		.14	.885
	S4<S7	.97	.334		.00	1.00
(5)zeki olan-zeki olmayan				*(11)güncel olan-güncel olmayan*		
	S1<S6	3.88	.000		3.82	.000
	S2<S5	2.19	.029		3.36	.001
	S3<S8	3.79	.000		3.96	.000
	S4<S7	3.27	.001		3.87	.000
(6)sevecen olan-sevecen olmayan				*(12) hoş olan-hoş olmayan*		
	S1<S6	.96	.336		.28	.821
	S2<S5	.33	.745		.12	.904
	S3<S8	.28	.782		.60	.552
	S4<S7	.59	.557		1.73	.083

Kuzey Kıbrıs'taki Gurbetlerin Gurbetçeye ve Türkçeye yönelik tutumlarını belirlemek için *Örtük Eşleştirme Yöntemi* ile hazırlanmış 12 tutumdan 6'sında katılımcılar istatistikî anlamda farklı davranışlar göstermiştir. Yukarıdaki değerlere bakıldığı zaman, Gurbetçe konuşanlar ile Türkçe konuşanlar arasında samimi olan-samimi olmayan, güvenilir olan-güvenilir olmayan, arkadaşça olan-arkadaşça olmayan ölçütlerinde Gurbetçe; eğitimli olan-eğitimli olmayan, zeki olan-zeki olmayan ve güncel olan-güncel olmayan ölçütlerinde Türkçe konuşanların lehine istatistikî açıdan anlamlı farklara rastlanmıştır. Buna karşın sevecen olan-sevecen olmayan, hırslı olan-hırslı olmayan, hoş olan-hoş olmayan, çekici olan-çekici olmayan, ilginç olan-ilginç olmayan, komik/nükteli olan-komik/nükteli olmayan boyutlarında iki dili konuşanlar arasında istatistikî açıdan anlamlı fark bulunamamıştır.

Görüşme ile İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan kişilerin bildiklerini ifade ettikleri diller aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir:

Çizelge 3: Katılımcıların bildikleri diller

Dil	Kadın		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Türkçe	11	100	11	100	22	100
Gurbetçe	11	100	11	100	22	100
Rumca	1	9.1	8	72.7	9	40.9

Araştırmaya katılan deneklerin hepsi Türkçeyi ve Gurbetçeyi bildiklerini ifade etmişlerdir. Bunlardan 9 tanesi (% 40.9) de Rumca bilmektedir. Bunun yanında katılımcılardan konuştukları dillerden hangilerinde kendilerini daha başarılı hissettiklerini sıralamaları istenmiştir. Buna göre tüm katılımcılar Türkçeyi ilk sıraya koymuşlardır. Gurbetçe ikinci sırada gelmiştir. Rumca bilen denekler (9 kişi) bu dili son sıraya yerleştirmiştir. Araştırmaya katılanlara Gurbetçeyi ne derece bildikleri de sorulmuştur:

Çizelge 4: Katılımcıların Gurbetçe bilgisi

Gurbetçe bilgisi	N	%
Konuşabilirim	18	81.8
Anlarım ama konuşamam	4	18.2
Anlamam	---	---

Katılımcıların çoğunluğu (% 81.8) Gurbetçeyi konuşabilmektedir. Az bir kısmı (%18.2) ise Gurbetçeyi anladığını ama konuşamadığını belirtmiştir. Bununla birlikte görüşme sırasında bazı katılımcılar kendilerinden çok yaşlıların daha başka bir dil kullandığından bahsetmektedirler. Bu konudaki konuşmalara birkaç örnek:

-Eski adamlar bir dil konuşurlardı, biz unuttuk.

-Çok eskiler eski bir lisandan konuşurdu.

-Amcam var meselâ, onlar daha derin konuşurdu.

Çizelge 5: Gurbetlerin iletişimde genellikle kullandıkları diller

Kişiler	Gurbetçe		Türkçe		Türkçe ve Gurbetçe	
	N	%	N	%	N	%
Büyüklerle	---	---	6	33.3	12	66.7
Kardeşlerle	---	---	10	55.6	8	44.4
Arkadaşlarla	---	---	8	44.4	10	55.6
Çocuklarla	---	---	15	83.3	3	16.7

Görüşmede Gurbetçe konuşabilen katılımcılara büyükleri ile, kardeşleri ile, arkadaşları ve çocukları ile genellikle hangi dilleri kullandıkları da sorulmuştur. Araştırmaya katılanların bir bölümü büyükleri ile Türkçe (%33.3) konuştuklarını belirtirken, büyük bir kısmı (%66.7) Gurbetçe ve Türkçe konuştuklarını söylemiştir. Kardeşleri ile iletişimde yarıdan fazlası Türkçe (% 55.6) kullandığını belirtirken, yarıya yakını yerine göre Türkçe ve Gurbetçe (%44.4) kullandıklarını söylemiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası arkadaşları ile zaman zaman Türkçe, zaman zaman da Gurbetçeyi (%55.6) konuşmayı tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bunların bir bölümü ise sadece Türkçe konuştuğunu Gurbetçe kullanmadığını (%44.4) ifade etmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%83.3) küçükler ile sadece Türkçe konuştuklarını söylemiştir. Az bir kısmı ise yerine göre (%16.7) hem Türkçe hem de Gurbetçe konuştuklarını belirtmiştir. Tüm gruplarla iletişimde sadece Gurbetçe kullandığını söyleyen katılımcı yoktur.

Daha önce de bahsedildiği gibi Gurbetçe sözel bir dildir ve kuşaktan kuşağa aktarılarak öğrenilmiştir (Kenrick ve Taylor 1986, Williams 2000). Dolayısıyla bunun sonraki kuşaklara aktarılıp aktarılamayacağı Gurbetçenin geleceği açısından önem taşır. Bunun için görüşmeye katılanlara "Çocuklarınızın konuşmasını istediğiniz diller nelerdir?, önem sırasına göre sıralayın" ve "Gurbetçenin geleceği ne olacak?"soruları yöneltilmiş-

tir. Çocuklarının öncelikli öğrenmelerini istedikleri dilleri tümü de şöyle sıralamıştır: Türkçe, Rumca, İngilizce ve Gurbetçe. Katılımcılara "Gurbetçenin geleceği ne olacak?" sorusu sorulduğu zaman ise farklı yanıtlar gelmiştir: Bir kısım katılımcı "Gurbetçe bizim dilimizdir, çocuklarımız onu öğrenecek." derken (%45.5), daha büyük bir kısım katılımcı kendileri istemeseler de Gurbetçenin zamanla unutulup gideceğini (%54.5) belirtmiştir.

Görüşme sırasında çocuklarıyla Gurbetçe konuşmayı tercih etmeyen bireylerin söyledikleri sözler bu çalışma açısından ilginç sonuçlar ortaya çıkarmıştır:

-Biri konuşsa, kızarım ve evlâdımı uzaklaştırırım. Çünkü evlâdım dışlanmasın sizin içinizde diye. Ben kızıma öğretmem.

-Başka insanlar gülerler bu lisana.

-Utandığımız için çocuklarımızla konuşmak istemeyiz.

-Yerli halk bu dili aşağılanmış gördüğü için konuşmayık ve çocuklarımıza öğretmeyik.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Gurbetlerin Gurbetçe ve Türkçeye yönelik tutumlarını ve dil kullanımlarını inceleyen bu araştırmada elde edilen en önemli sonuçlardan biri; Gurbetçeyi temsil eden konuşmacıların samimi, güvenilir ve arkadaşça olduğu kanısıdır. Katılımcılara göre Türkçeyi temsil eden konuşmacılar daha az samimi, daha az güvenilir ve daha az arkadaşçadır. Gençler okulda, resmî kurumlarda, kitle iletişim araçlarında Türkçeyle yüz yüze kalsalar bile Gurbetçe onların kalıt dilidir ve bu da onların Gurbetçe konuşanlara yönelik tutumlarını bu davranışlar açısından olumlu yönde etkilemiş olmalıdır. Osam (2002)'ın Kıbrıslı Türklerin Ölçünlü Türkçeye ve Kıbrıs ağzına yönelik tutumlarını inceleyen çalışmasında deneklerin Kıbrıs ağzını temsil eden bireyleri *samimi, güvenilir, arkadaşça* olarak değerlendirmesi bu çalışmanın sonuçları ile uyuşmaktadır.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç ise, hakemlerin Türkçe konuşanları eğitimli ve Türkçeyi de güncel bir dil olarak değerlendirmesidir. Ayrıca hakemler Türkçe konuşanı zeki olarak nitelendirmişlerdir. Deneklere göre Gurbetçe güncel değildir ve eğitim dilini ve zekâyı temsil etmemektedir.

Kuzey Kıbrıs'taki okullarda eğitim Türkçe üzerine kurulmuştur. Ayrıca Gurbetçe Türkçe kadar gelişmiş bir dil türü değildir (Demir 2002: 7, Öztürk 2007). Dolayısıyla hakemler Gurbetçeyi değil, Türkçeyi konuşanları eğitimli olarak görmektedirler. Bu gerçek, dolaylı yoldan Türkçe konuşanları zeki gördüklerinin de açıklayıcısıdır. Marsh ve Strand (2003)'ın yaptıkları görüşme sonucunda da Kıbrıs'taki Gurbetlerin geleneksel değerlerini ve kültürlerini olumsuz yönde etkilediğini bilmelerine rağmen, eğitimin önemine inandıklarını belirtmeleri bu sonuçları desteklemektedir. Ayrıca araştırmada katılımcı ana-babaların çoğu çocuklarına Gurbetçeyi öğretmek istemediğini söylemiştir. Katılımcı anababaların çoğunun Gurbetçeyi çocuklarına öğretmekte ısrarlı görünmemelerinin nedeni, bu dili güncel olarak algılamamaları ve Türkçeyi eğitim dili olarak görmelerinden ileri gelmiş olabilir.

Literatürde dile yönelik tutumla ilgili çalışmalarda genellikle yüksek dilin sosyal statüsünün boyutları ile düşük dilin grup dayanışması karşılaştırılmaktadır (Fishman 1971, Ryan 1979, Ryan vd. 1982, Bradac, 1990, Giles ve Coupland 1991). Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar bu açıdan incelendiğinde, grup dayanışmasına yönelik bazı tutumlarda Gurbetçeye, dilin statüsü ile ilgili tutumlarda ise Türkçeye yönelik olumlu tutumlar geliştirilmiştir. Gurbetçeyi temsil eden bireyler *samimi, güvenilir, arkadaşça;* Türkçeyi temsil edenler ise *eğitimli, zeki,* bunların konuştukları dil de *güncel* olarak değerlendirilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Gurbetler için Türkçe yüksek statüde bir dil olarak algılanmakta, Gurbetçe ise grup üyeliğinin göstergesi olarak

görülmektedir. Yapılan görüşme sonuçları da bu yargıyı desteklemektedir. Çocukları ile Gurbetçe konuşmayı tercih etmeyen katılımcılar, Gurbetçenin statüsünün düşük olduğunu ve Gurbetçe konuşanın aşağılandığını söylemektedir. Bu sonuçlarla birlikte; özellikle sevecen olan-sevecen olmayan, hoş olan-hoş olmayan, çekici olan-çekici olmayan değişkenlerinde iki dili konuşanların benzer şekilde algılanması Gurbetlerin iki dile de yatkın olduklarını göstermektedir. Zaten katılımcıların kendileri de bu iki dili bildiğini belirtmiştir. Dünyada bu durumda olan birçok azınlık vardır. Meselâ Sovyet Rusya'da birçok toplum kendi dillerini değil, Rusçayı yüksek statüde ve daha kullanışlı görmüştür (Khilkhanova ve Khilkhanov 2004). Kolukırık (2007) yaptığı çalışmada Türkiye'de yaşayan Tarlabaşı Çingenelerinde dilin grup üyeliğinin sembolü olarak görüldüğüne dikkat çeker. Bir başka örnek, Ürdün'deki Çingeneler Arapçayı birçok işleviyle kullanmaları rağmen aile, komşuluk gibi sosyal ilişkilerde Çingeneceden yararlanmaktadırlar (Al-Khatib ve Al-Ali 2005).

Bu araştırmada yapılan görüşme sonuçları katılımcıların Türkçe ve Gurbetçeyi bildiğini, bazılarının da Rumca konuştuğunu göstermektedir. Bununla birlikte bulgular Gurbetçe konuşmanın büyüklerden küçüklere doğru azaldığı yönündedir. Katılımcıların çoğu çocuklarıyla iletişimde Gurbetçe kullanmadığını söylemekte ve bunların tümü çocuklarının konuşmasını istedikleri en son dili Gurbetçe olarak belirtmektedir. Katılımcılar çocuklarının konuşmasını istedikleri diller için; Türkçe, Rumca, İngilizce, Gurbetçe sıralaması yapmışlardır. Sıralamada Türkçe, Rumca ve İngilizcenin Gurbetçeden önce gelmesi bu dilin statüsünün düşük görüldüğünün bir başka göstergesidir. Rumca ve İngilizce Gurbetler için kalıt bir dil değildir. Anlaşılıyor ki, bu diller Gurbetler için araçsal neden taşımaktadır. Kıbrıslı öğretmen adayları üzerine yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin Rumca öğrenmek istemelerinin nedeni, toplumsal ve kültürel ilişkiler ile ilgili tutumdan çok; daha fazla iş olanağı, maddi kazanç sağlama gibi sebeplerdir (Pehlivan ve Atamtürk 2006). Bunun yanında İngilizce artık evrensel bir dil hâline gelmiştir. Günümüzde İngilizce bilmek daha fazla iş olanağı, daha çok kazanç anlamına gelmektedir. Ayrıca çeşitli araştırmacıların Gurbetlerin yaşam kalitelerini artırmak için İngiltere'ye veya Güney Kıbrıs'a göç ettiklerini söylemesi (Williams 2000, Marsh ve Strand 2003), yukarıda öne sürülen yargıyı doğrulamaktadır. Burada önemli olan nokta, bu gibi kazançlar yüzünden başka dillerin tercih edilmesinin Gurbetçenin gelecekteki durumuna etkisidir. Literatür, yüksek kazanç, daha fazla iş olanağı gibi nedenlerin bir dilin kullanımının azalmasında etkili olabileceğini göstermektedir (Arua ve Magocha 2002, Khilkhanova ve Khilkhanov 2004).

Bir kısım katılımcı Gurbetçe konuşmaktan utandıklarından bu dili çocuklarına aktarmadıklarını söylemişlerdir. Çocuklar ile konuşmada çoğunlukla sadece Türkçeye başvurulması ve Gurbetçe konuşmanın utanç kaynağı olarak görülmesi, bu dilin gelecek nesillere aktarılmasında sorunlar çıkabileceğini göstermektedir. Çünkü katılımcılar bu dili aile ve yakın çevreden öğrenmektedir. Bunu çocuklarına aktarmazlarsa, Gurbetçe unutulabilecektir. Değişik araştırma sonuçlarına karşın, yapılan çalışmalar göstermiştir ki, aile ve okul çocukların dili öğrenmesinde ve kullanmasında o kadar önemli rol oynar ki, o azınlık veya yerli dil idame ettirilir (Garcia 2005), ölebilir veya değişime uğrayabilir (Benton 1996, Dorian 1989, Durie 1998). Bu sonuç Kıbrıs'taki Gurbet dili için de geçerlidir. Kıbrıs'ta Gurbet aileler zamanla çocuklarına Gurbetçeyi öğretmekten kaçınırsa, Gurbetçe yok olabilecektir. Bu bulgular Fasold (1984)'un görüşünü de doğrular niteliktedir. Fasold'a göre dil değişimi kuşaklar arasında yavaş yavaş olur ve genellikle bir sonraki nesle iki dilden biri geçebilir. Çıkan bu sonuç diğer görüşme sonuçlarıyla da ilişkilidir. Gurbetçenin geleceği ile ilgi-

li soruya katılımcıların yarısından fazlası Gurbetçenin zamanla unutulabileceğini, yarısına yakını da varlığını sürdüreceğini söylemiştir. Nitekim katılımcıların kendileri de Türkçe iletişimde Gurbetçeden daha başarılı olduklarını belirtmektedir. Bunun yanında bazı katılımcılar yaşlıların geçmişte daha farklı bir Gurbetçe kullandığından bahsetmekte ve kendi tabirleri ile bunu daha derin bir dil olarak nitelendirmektedir. Bu da bir iki kuşak öncesinde daha farklı bir Gurbetçe olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak tüm bu veriler Kıbrıs'ta Gurbetçenin kullanımının giderek azaldığını ortaya koymaktadır. Bunda da daha fazla iş olanağı, maddi kazanç sağlama gibi nedenler ile Gurbetçenin statüsünün düşük görülmesi rol oynamaktadır.

Literatürde azınlıkların dil devamlılığı ile ilgili değişik sonuçlarla karşılaşılmaktadır (Hofman ve Cais 1984, Dorian 1989, Khilkhanova ve Khilkhanov 2004, Al-Khatib ve Al-Ali 2005, Brun-Hougan ve Ramoniene 2005). Örneğin, Sovyet Rusyası döneminde, dil politikaları gibi dış faktörler yanında; kendi dillerini değerlendirmeye yönelik olumsuz tutumları, onu öğrenmeye yönelik isteksizlikleri ve bunu sonraki nesle transfer etmemeleri sonucunda azınlık Buryatların dillerinin kullanımı azalmıştır (Khilkhanova ve Khilkhanov 2004). Nuba dağlarında yaşayan etnik grupların dil statüsü ve kullanımı üzerine yapılan bir başka çalışmada ise, evde ailelerin etnik dili konuşmamasından dolayı Arapçanın etnik dilin yerine geçtiği görülmüştür (Rahim ve Mugaddam 2006). Ancak sosyal ve kültürel izolasyona rağmen, Ürdün'deki Çingeneler kültürel ve dilsel varlıklarını sürdürmekte ısrarlıdır. Buradaki Çingeneler için Arapçanın büyük değeri olmasına rağmen, evde ve toplumda Çingenece konuşulması önemlidir (Al-Khatib ve Al-Ali 2005). Bununla birlikte Avrupa'da az konuşulan İrlandaca ve Galiçya dili gençlerce kimliğin göstergesi olarak kullanılmaktadır (O'Rourke 2005). Son yıllarda Litvanya'da yapılan bir çalışmada, azınlık toplumlarında azınlık kültürünü ve etnik mirasını koruyabilmek ve büyük gruba ayak uydurabilmek için iki dilliliğin artış gösterdiği sonucuna varılmıştır (Brun-Hougan ve Ramoniene 2005). Bunun yanında uzun yıllar aile içinde ve sadece gizli dil olarak kullanılan Fin Romancası, II. Dünya Savaşı'ndan sonra geleneksel etkisini yitirmesine rağmen, son yıllarda kurumsallaşma sürecine (İng. institutionalized process) girmiş ve bu dilin kurumsal alt yapısı oldukça ileri bir duruma gelmiştir (Granqvist 2006). Hofman ve Cais (1984), anadiline ve millî dile yönelik tutum ile ilgili çalışmalarında, anadiline yönelik tutumun duygusal bağlılıkla, bunun başka dile kaymasının ise araçsal tutumla ilgili olduğunu bulmuşlardır. Bu durum Kıbrıs gerçeğine indirgenirse, günümüzde olduğu gibi Gurbetler için Türkçe gelecekte de Gurbetçeden daha fazla önem teşkil edecektir.

Kısaca özetlemek gerekirse, yapılan çalışmalar göstermiştir ki; çeşitli sosyal, siyasî ve kişisel nedenlerle konuşucularının tutumları sonucunda günümüzde azınlık dilleri ya yok olmakta ya yeni statüler kazanmakta ya da bu dilleri kullananlar iki veya çok dilliliğini devam ettirmektedir. Bu açıdan değerlendirilince, Gurbetçenin gelecekte kaybolabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Al-Khatib A. (Mahmoud) ve Al-Ali N. (Mohammed), 2005, "Language and cultural maintenance among the Gypsies of Jordan", "Journal of multilingual and multicultural development", 3 , 187-215.

Arua E. (Arua) ve Magocha (Keoneng), 2002, "Patterns of language use and language preference of some children and their parents in Botswana", "Journal of multilingual and multicultural development", 6, 449-461.

Baker (Colin), 1995, Attitudes and languages, Clevedon, Multilingual Matters.

Benton A. (Richard), 1996, "The Maori language in New Zealand education and society", F. Mugler ve J. Lynch (Ed.), Pacific languages in education, Suva, Institute of Pacific Studies, 307-327.

Bradac J. (James), 1990, "Language attitudes and impression formation", H. Giles ve W. P. Robinson (Ed.), Handbook of language and social psychology, New York, Wiley, 387-412.

Brun-Hogan (Gabrielle) ve Ramoniene (Meilute), 2005, "Perspectives on language attitudes and use in Lithuania's multilingual setting", "Journal of multilingual and multicultural development", 5, 425-441.

Carli (Augusto), Guardiano (Cristina), Kaucic-Basa (Majda), Sussi (Emidio), Tessarolo (Mariselda) ve Ussai (Marina), (2003), "Asserting ethnic identity and power through language", "Journal of ethnic and migration studies", 5, 865-883.

Dawaele (J- Marc), 2005, "Sociodemographic, psychological and politicultural correlates in Flemish students' attitudes towards French and English", "Journal of multilingual and multicultural development", 2, 118-137.

Demir (Nurettin), 2002, "Türkiye'de özel diller", "Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk tarihi araştırmaları özel sayısı", 43, 422-428.

Dorian C. (Nancy), 1989, Investigation obsolescence: studies language contraction and death, New York, Cambridge University Press.

Durie (Arohia), 1998, "Emancipatory Maori education: Speaking from heart", "Language, culture and curriculum", 11, 297-308.

Fasold (Ralph), 1984, The sociolinguistics of society, Oxford, Blackwell.

Fishman A. (Joshua), 1971, Sociolinguistics: a brief introduction, Rowley, MA Newbury House.

Garrett (Peter), Coupland (Nikolas) ve Williams (Angie), 2003, Investigating language attitudes: social meanings of dialect, etnicity and performance, Cardiff, University of Wales Press.

Garcia (Patrica), 2005, "Case study parental attitudes and practices to socialise children in a diglossic society", "The international journal of bilingual education and bilingualism, 4, 328-344.

Gardner C. (Robert) ve Lambert, E. (Wallace), 1972, Attitudes and motivations in second language learning, Rowley MA, Newbury House.

Giles (Howard) ve Coupland (Nikolas), 1991, Language: context and consequences, Pacific Grow, Brooks/Cole.

Granqvist (Kimmo), 2006, "(Un)wanted institutionalization: the case of Finnish Romani", "Romani studies", 1, 43-62.

Gudykunst (William) ve Ting-Toomey (Stella), 1990, "Ethnic identity, language and communication", M. Giles ve P. W. Robinson (Ed.), Handbook of language and social psychology, Chichester, John Wiley and Sons.

Hofman E. (John) ve Cais (Jehudith), 1984, "Children's attitudes to language maintanence and shift", "International journal of sociology of language", 50, 147-153.

Kenrick (Donald) ve Taylor (Gillian), 1986, "Gypsies in Cyprus", "Roma", 24, 24. Erişim 22 Eylül, 2008, http://www.domresearchcenter.com.

Khilkhanova (Erzhen) ve Khilkhanov (Dorji), 2004, "Language an ethnic identity of minorities in Post-Soviet Russia: the Buryat case study", "Journal of language, identity, and education", 2, 85-100.

Kolukırık (Suat), 2007, "Tarlabaşı Çingenelerinde dilin sosyal işlevi: dil, kültür ve kimlik", "Akademik araştırmalar dergisi", 31, 197-209.

Kotze F. (Ernst), 2000, "Sociocultural and lingustic corollaries of ethnicity in South African society, "International journal of sociology of language", 144, 7-17.

Marsh (Adrian) ve Strand (Elin), 2003, "...Spies, deserters and undesirable person... the Gypsies of Cyprus 1322-2003, "Kuri", 8, Erişim 20 Ağustos, 2008, http://www.domresearchcenter.com.

Matras (Yaron), 2002, Romani, Port Chester, Cambridge University Press.

Oh S. (Janet) ve Au K. (Terry), 2005, "Learning Spanish as a heritage language: the role of sociocultural background variables", "Language, culture and curriculum", 3, 229-241.

O'Rourke (Bernadette), 2005, "Expressing identity through lesser-used languages: examples from the Irish and Galician contexts", "Language and intercultural communication", 3-4, 274-283.

Osam (Necdet), 2002, "Kıbrıs ağzında dilsel tutum saptaması: olgu çalışması", K. İmer ve D. Gürkan (Ed.), Current research in Turkish linguistics, Gazimağusa, DAÜ Yayınları, 207-219.

Osam (Necdet) ve Ağazade S. (Ali), 2004, "The status of Turkish in The Republic of Cyprus and attitudes of Greek Cypriots towards Turkish language learning", "Turkic languages", 2, 271-288.

Öztürk (Rıdvan), 2007, "Kıbrıs'taki Gurbetlerin gizli dili", 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Erişim 20 Eylül, 2008, http://ridvanoturk.com.

Papapavlou (Andreas), 2005, "Attitudes toward the Greek Cypriot dialect: sociolinguistic implications", A. Papapavlou (Ed.), Contemporary sociolinguistic issues in Cyprus, Thessaloniki, University Studio Press, 53-64.

Pehlivan (Ahmet) ve Atamtürk (Hakan), 2006, "The attitudes of Turkish Cypriot students towards Greek language learning", M-S. Giannakaki, G. T. Papanikos, Y. Pozios ve J. K. Richards (Ed.), Research on education, Athen, Athen Institute for Education and Research, 177-186.

Rahim (Abdel) ve Mugaddam (Hamid), 2006, "Language status and use in Dilling city, the Nuba mountains", "Journal of multilingual and multicultural development", 27, 290-304.

Ryan B. (Ellen), 1979, "Why do low-prestige languages variaties persist?", H. Giles ve R. N. St Clair (Ed.), Language and social psychology, Baltimore, University Park Press, 145-157.

Ryan B. (Ellen), Giles (Howard) ve Sebastian J. (Richard), 1982, "An integrative perspective study of attitudes toward language", E. B. Ryan ve H. Giles (Ed.), Attitudes toward language: social and applied contexts, London, Arnold, 1-9.

Sung (Hyekyung) ve Padillia M. (Amado), 1998, "Student motivation, parental attitudes, and involment in the learning of Asian languages in elementary and secondary schools", "The modern language journal", 82, 205-216.

Williams A. (G.), 2000, "The Gypsies of Cyprus", "Kuri", 2, Erişim 22 Eylül, 2008, http://www.domresearchcenter.com.

Zhou (Minglang), 2000, "Language attitudes of two contrasting ethnic minority nationalites in China: the model Koreans and the rebellious Tibetians", "International journal of sociology of language", 146, 1-20.